7.

Háttheldi og húslestrar.

8 blöð qto. + 1 blað viðauki.
Ritað 29.mai 1944.

Háttheldi og húslestrar.

eftir Jón Pálsson.

Við messugjörðir og húslestra á helgum dögum og endranær áður fyrrum voru sálmar sungnir undir lögum þeim, er vér nú nefnum „Gömlu lögin". Voru þau flest að finna í Grallaranum eða gömlum bókum öðrum og eigi ávalt öll með sama sniði, enda í ýmsan veg sungin og með mismunandi viðhafnarblæ, allt eftir því hvernig forsöngvarinn var fyrirkallaður í hvert sinn, leikinn í því, að fara vel með lagið, skyldi það viðhafnarkeiminn og trillum ýmiskonar, er hann sjálfur var upphafsmaður að og aðrir reyndu síðar að hafa eftir honum og stæla.

Meðal sálmalaga þessara má benda á lag eitt, sem lagið hafði niðri um langa hríð, en endurvakið var og upptekið aftur á föstudaginn langa 1927 (15. apríl) og þá sungið við messugjörð í Fríkirkjunni og útvarpinu síðan, svo að segja við aðra eða þriðju hverja messugjörð í mörgum kirkjum landsins. Það er lagið „Skapari stjarna, herra hreinn", raddsett af Páli Ísólfssyni. Það var ávalt sungið í foreldrahúsum mínum við 40. sálminn í Passíusálmunum, „Upp á náðingjans orð og bón", en nú við 194. sálminn í Sálmabókinni frá 1886 við fimm síðustu versin í 40. sálminum og byrjað er á versinu „Veiztu, Jesú, kóngur klár." Og hafði lært það í barnæsku og aldrei getað gleymt því síðan, og svo er um mörg önnur lög frá þeim tímum, sem öll eru áhrifamikil, innileg og þrungin af fegurð, hátíðleik og tignarlegri lotningu.

Öll voru lög þessi sungin einrödduð, undir stjórn forsöngvara kirkjunnar eða þeim, er sönginn stýrði í heimahúsum og voru þeir jafnan valdir meðal hinna beztu söngmanna er völ var á, og höfðu sumir þeirra forsöngvarastarfið á hendi áratugum saman, enda var þá enginn sérstakur söngflokkur til meðal safnaðanna, en allir sungu þeir undir, einkum karlmenn og konur, er söngraddir áttu góðar; söng þá hver með sínu nefi og af hrifningu mikilli, andagift og eldmóði. Skyldi nokkrum manni til hugar koma, að þetta hafi verið óáheyrilegur söngur eða jafnvel óskemmtilegt, þá væri það fjarstæða hin mesta: Söngurinn var, eins og áður segir, guðmóði gæddur, hrífandi andagift, fullur lotningar og tilbeiðslu.

Nú eru flest lög þessi að finna í sálmalagasafni því er ég hóf að safna til nokkru fyrir aldamótin, sungin í grammófón-gúmmívalsa af einum hinum bezta og elzta forsöngvara hér sunnanlands, Guðm. sál. Ingimundarsyni frá Bóndhól í Borgarfirði (d. 1912, 84 ára

að eldri, en hann hafði verið forsöngvari Borgarkirkju um 30 ára skeið, eða þangað til nýju lögin komu til sögunnar nál. 1874 og ruddu hinum gömlu lögunum af braut sinni (sjá grein um hann í Óðni 1912). Við fráfall þessa góða söngmanns var söfnun minni að mestu lokið, en það voru rúmlega 100 lög, sem ég þóttist hafa bjargað frá glötun og gleymsku í þessa bók, auk ýmislegs annars góðgætis, er telja má að einstakt sé með öllu, gleymt og glatað ella, svo sem málrómur og raddbeitingar nokkurra látinna manna og presta, t.d. séra Haraldar Níelssonar, séra Valdemars Briem, séra Jóhanns Briem, sonar hans, séra Björns Þorlákssonar frá Dvergasteini o. fl. auk margra annara nú lifandi manna. — meðal annars í safni þessu, sem og „rímna-stemmur" þær allar, er þeir Hjálmar Lárusson hinn listhagi og Bjarni Þorkelsson bátasmiður sungu fyrir mig til viðauka við þetta safn mitt, og var það löngu áður en ég vissi til að aðrir létu sig nokkru varða um að safna því. —

Sálmar þeir er sungnir voru undir hinum svonefndu „gömlu lögum" voru ýmist úr Sálmabókinni frá 1871 eða úr Viðbætinum frá og munu þó fyrst hafa verið farið að breyta söngnum, er Pétur Guðjohnsen gaf út hina einrödduðu sálmalagabók sína 1861, en almennt áttu hin nýju söngvar og lög erfitt uppdráttar og voru eigi komin til almennrar notkunar fyrr en um 1874 eins og áður segir, en þó eigi allstaðar, en úr því fóru hljóðfærin, Orgel-Harmonium, að koma til notkunar; hið fyrsta hér austanfjalls í Hraungerðiskirkju 1875 og ári síðar, 1876 (4. júní) í Stokkseyrarkirkju. Hefi ég að þessu vikið á öðrum stað og læt þetta nægja.

— : —

En svo var það húslesturinn: Í heimahúsum var forsöngvarastarfið falið einhverjum þeim, karli eða konu, er útlegastur þótti meðal heimilismanna að geta sungið lögin lýtalaust, fara vel með þau og kunna rétt; var þó sjaldnast um neina sérstaka tilsögn að ræða í þessu efni og sungu þá allir aðrir heimilismenn, er sungið gátu með þeim er söngnum stýrði.

Húslesturinn flutti einhver bezti „lesari" heimilisins og þurfti hann þá með góða lestrarlagi, helgiblæ og lotningu fyrir anda og efni þess er hann las; meðan á lestrinum stóð mátti enginn hafa neitt starf með höndum þá stundina, heldur var hver og einn, engu síður börn og unglingar en hinir eldri, að sitja hljóðir og athyglissamir á meðan, enda var og þá víða sá siður viðhafður, að spyrja börn og unglinga, að lestrinum loknum hvers konar efni og einstök atriði ræðan hafði

fjallað um og var það oft furðulegt, hversu vel þeir báru þunga lagið úr spurningunum þessum; oftast [illegible] hafði verið [illegible] um gáfur. Að lestrinum loknum lagði lesarinn frá sér bók sína og sagði:

„Guð blessi oss öll í Jesú nafni og gefi oss góðar stundir!"

Allir þeir, er á höfðu hlýtt, sögðu þá einum rómi:

„Þökk fyrir lesturinn. – Guð blessi þig."

Frá haustnóttum til jóla voru Hugvekjusálmar Sigurðar Jónssonar prests að Presthólum (d. 1661) sungnir og húslesturinn tekinn úr Sturmshugvekjum; þá voru Fæðingarsálmar Gunnlaugs Snorrasonar prests að Helgafelli og Bjarnarhöfn (d. 1796) sungnir og lesturinn tekinn úr [illegible] hugvekjum frá jólum til langaföstu, en um föstuna alla, fram að páskum voru Passíusálmar Hallgríms Péturssonar prests að Saurbæ á Hvalfjarðarströnd (1614–1674) sungnir á rúmhelgum kvöldum og Píningarhistorían lesin, en á sunnudögum og miðvikudögum öllum sungin m.a. þessi lög úr Grallaranum „Nú bið ég guð þú náðir mig", eða lag og sálmur „Guð miskunni nú öllum oss" og lesturinn fluttur úr Sjöorðabókinni eða Píslarþönkunum. Foreldrar mínir, sem bæði voru góðir söngmenn önnuðust einsöng og lestur þessa daga föstunnar og sungu þá aðeins Grallaralögin gömlu; móðir mín var að jafnaði forsöngvarinn en faðir minn söng með henni og las lesturinn. Þótt messað væri í kirkjunni helgidaga þessa eða aðra, allan ársins hring, var aldrei brugðið frá þeirri venju að lesa húslesturinn einhverntíma dagsins; svo var venja þessi háttheldin og í heiðri höfð á heimili foreldra minna og allstaðar annarstaðar sem ég þekkti til.

Þá var og húslestur um hönd hafður á sumardaginn fyrsta og á Kongsbænadaginn, uns hann var með lögum úr gildi felldur sem helgidagur árið 1894.

Það mun hafa verið nálægt [illegible] eða nokkru áður, að mér var falið forsöngvarastarf heimilisins; þótti mér það vegsemdarstarf og virðulegt mjög, enda eitt hið fyrsta trúnaðarstarf æfi minnar, annað en að gæta tveggja yngri bræðra minna, Gísla og Tálfs, svo og bróðurdóttur okkar, Þórdísar Bjarnadóttur, en lengi var ég í vandræðum með að finna lögin við suma sálmana í Hugvekjusálmunum, t.d. þessi lög: „Einn tíma var sá auðugur mann", „Ei lifir lífið er æ til lagt." „Guð þann

engil sinn Gabríel" o.fl., en þar eð engu versi og því síður neinum sálmi
mátti sleppa, fékk ég leyfi til þess að mega skrifa sálma-númerin á
blað og geyma þau, þangað til afstaðin væri, en forsöngvarinn, Guðm.
Þorgilsson kom og dvaldi á heimili okkar eina viku eða lengur eftir
því sem með þurfti, aðeins til þess að syngja gömlu lögin við þessa
sálma, svo að enginn þeirra félli niður. Notaði ég mér þetta óspart, því
bæði var það, að mér fannst það ~~eldra~~ „guðsorð" betra, sumir þessara sálma í
Ungverjasálmunum, enda söng Guðm. gamli þá sjálfur, einkum tveir síðustu
sálmana. – Guðm. Þorgilsson og Ástríður ~~Hallgríms~~ d. (systir Þorleifs) voru foreldrar „Gamla Gvendar" í Ameríku.
Frá páskum til Hvítasunnu voru Sigurljóð eða upprisusálmar Kristjáns
Jóhannssonar prests að Stafholti sungnir og húslesturinn fyrir þessum tíma tekinn úr
prests Helga postillu eða Péturs eða texta séra Páls Sigurðssonar í Gaulverjabæ, sem
þótti fágæt hið mesta og þarfa góðar.
Þannig var húslestrinum haldið við sýknt og heilagt frá haustnóttum
til Hvítasunnu og mátti það teljast „nokkuð mikið af því góða" og spyrja:
HH. „Var mann ekki orðinn ~~leiður~~ leiður á lestri þessum og uppgefinn við að hlýða
á þennan sífellda söng?"
Þessu má óhikað svara neitandi og get ég bezt við því, að mönnum fannst þá
ótrúlegt, þar sem svo stutt er síðan og tímarnir breyttir frá því sem það var
áður, þar sem svo fáir lífshættir manna voru svo fábreytilegir, að þeir fögnuðu hjartanlega sérhverju
lífshætti manna voru svo fábreytilegir, að þeir fögnuðu hjartanlega sérhverju
góðu málefni og viðleitni manna í því að fegra líf þeirra, hefja hugi þeirra
til hæða og heilla fyrir meðbræður sína og systur. Eftirsóknarverðari
og æðri hugum þeirra og frá til svölunar andlegum þorsta þeirra var
engin önnur til en sú, að iðka guðrækilegar athafnir, lestur góðra bóka,
T guðs sem því miður var fáar að finna og taka þátt í sameiginlegri dýrkun
safnaðarins, en jafnframt ástunda skyldurækni í hvívetna og einmenni.
eftir því sem afl þeirra og orka leyfði. Meðal hinna sígildu dyggða eldri
manna og yngri var hlýðnin við guðs og manna lög: Unglingunum tjáði eigi
að hafa á móti neinni forsvaranlegri fyrirskipan foreldra ~~anna~~ eða annarra
yfirboða sinna og þeir hlýddu þeim tafar- og skilyrðislaust. Það var ekki

vegna hræðslu eða af þrælsótta, að þeir gerðu það, heldur af virðingu fyrir málefni því, sem um var að ræða, fyrir föður sínum og móður, er þeir vissu að vildi þeim vel í öllu. Það var ekki vegna þrælsótta, heldur virðingar við kennarann, hver sem hann var, að barnið þurfti eigi annað en að líta hið aðvarandi augnaráð hans og alvöruvilja, er lýsti sér í svip hans, svo að það hlýddi því strax og skilyrðislaust, sem það vissi, að honum var hugstæðast þá stundina, er hann lét það fyrir skipun sína í té; barnið gat hvorki né vildi gera honum neitt á móti skapi; svo vant þótti því um kennara sinn, enda sá það og skildi, þótt stundum væri eigi fyrri en eftir á og löngu síðar, að það var af góðum huga gert, heilráð sjálfu því til handa og til heilla fyrir það og aðra.

Fyrr á tímum voru skólar engir til og síðar fáir. Andlegu stofnanirnar sem unglingarnir nutu góðs af, voru þrír: Kirkjan, hið góða heimili barnsins, sem vakti yfir velferð þess, glæddi trúarlífið og ól það með stöðugri viðleitni til guðrækilegra iðkana og kirkjugöngu. Prestur safnaðarins var hinn hjartfólgnasti heimilisvinur barnsins, sem það bar ótakmarkaða virðingu fyrir og elskaði sem umhyggjusaman föður sinn og andlegan leiðtoga. Var því að undra, þótt barnið fyndi ánægju sína í því, að maður þessi heimsækti það o. m. fl. einu sinni á ári og að það fengi að sjá hann skrýddan fyrir altari drottins til þess, að biðja því og öllum öðrum allra heilla og blessunar guðs um tíma og eilífð. Til þess, að ~~kenna~~ beina þessum hugsunum inn í sál barnsins og sýna því viðhorf einhvers annars og æðra en daglega lífsins, þurfti eigi viðhafnarmeiri guðsþjónustu en kirkjugöngurnar gömlu og húslestrana áður fyrrum.

Er því spurningin nú: Hvernig er þessu háttað nú á tímum og hvað tekur við í lífi ungra manna og meyja í andlegu og siðferðislegu viðhorfi þess til ókominna æfidaga þeirra, ef svo fer sem nú stefnir?

Áður en ég reyni að svara þessu frá sjónarmiði mínu sem leikmanns, er eigi hefi notið neinnar þeirrar fræðslu og menntunar, er hin uppvaxandi æska nútímans hefir fengið og fær í ríkum mæli, virðist mér, að svarið geti legið að nokkru leyti í því, er nú skal greina:

Tvenn

Fyrir fám dögum las ég það í blaðagrein einni, (Raddir almennings í Vísi 4. maí 1944?) að þar er því haldið fram, að blót og formælingar séu eigi einungis eðlilegar heldur og sjálfsagðar; aðeins beri mönnum að hafa eigi hátt um slíka hluti, „nema þegar þeim fylgir full meining, og þá á (segir höf.) að segja þau skýrt og skorinort" (!) Vægast sagt, eru þetta ábyrgðarlaus orð, „óguðleg og röng", er Hallgrímur Pétursson telur, að ætti að koma til falls „hverjum þeim, er þannig mælir. Enn nú mætti spyrja höfundinn: Hver á að skera úr um það, hvenær blótyrði og bölbænir þær, er þeim fylgja frá huga og hjarta hins reiða manns, eigi við og hver eigi „að segja þau skýrt og skorinort"? Hver vill bera ábyrgð á afleiðingum þeirra? Og skyldi það eigi verða hinum sekasta til dauða áfellis, þegar hann á sínum tíma og síðar meir verður krafinn til reikningsskapar fyrir það? Hinsvegar má gera ráð fyrir því, að hann sjálfur telji sér enga hættu búna í þessu efni og því geti hann verið áhyggjulaus um sig, en þó má á það líta, hvort hann hafi eigi valdið öðrum, og einkum saklausum börnum miklu hneyksli og ætti hann og aðrir sem það gera, að vita hverjar afleiðingar það hefir fyrir hann og þá.

Vér vitum, að eins og ljós og myrkur, sannleikur og lygi eru andstæður og í sífelldu stríði hvort við annað, er hið góða og hið illa ávallt á öndverðum meiði, og hvort tveggja þetta stendur oss, mönnunum, nær en vér hyggjum eða gerum oss grein fyrir. Það hlýtur því að verða allþungt á metunum, hvort þessara andstæðu afla vér áköllum oss til brautargengis í lífi voru, og það er víst, sem allir vita, að eins og blót og formælingar eru fyrirlitlegur og ljótur siður, sem allir siðaðir menn fyrirlíta, hafa skömm á og forðast umfram allt að láta til sín taka, því bölbænir er það ávallt skaðlegt fyrir manninn sjálfan og marga menn aðra, því bölbænir og heitingar hafa oft orðið svo áhrifaríkar, að þær hafa steypt mörgum manninum í glötun: Hið illa afl hefir þá eigi látið lengi á sér standa með að gefa sig fram og gegna „kallinu". Hinsvegar hafa góðar hugsanir, leitar fyrir bænir um hjálp

T guðdómlega

T Frá guði og hinu sterka, alt eins valdi og yfirráðanda allra góða, blessar hann og annars verðið ótal mörgum mönnum til blessunar, huggunar og gleði.

Þá las ég einnig í öðru riti (Útvarpstíðindum, 14. hefti 1944) þessi illyrði í garð trúar vorrar: Að Fastan setji eigi minnstan svip á daglegt líf Íslendinga og segir höf. að fáir nemi harma það. Það er áreiðanlegt, að „svipur" höf. birtist þessari vantrúaðra rannsókn hans, og að hann má vita, að margir „harmi" það. En svo setur hann við: „Endurlausnarkenningin er ekki lengur tekin alvarlega". Höf. veit þetta um sjálfan sig, eða svo virðist manni, en hvað veit hann um aðra? Jú, hann veit einnig nokkuð um þá, því hann segir: „Íslenzkir trúmenn eru frjálslyndir og það eru mannúðarkenningar kristindómsins, sem þeim er fagnaðarboðskapur". Hvað „trúmenn" eru þetta, sem hann talar um? Hann er búinn að lýsa „svipi" föstunnar, en hvar er meiri fagnaðarboðskap að finna en þann, sem fastan flytur: (Frásögnin um) Dauða Krists, friðþæginguna hans og upprisu? Er þetta eigi framhald hins sama fagnaðarboðskapar sem jólahátíðin flytur? Trúarsiðir „flytja" eigi neitt um þetta eftir neinu „rituali", heldur trúarjátningar kristinna manna, ritningunni sjálfri; og hún er ekkert „ritual".

Þegar höf. segir að mannúðarkenningar kristindómsins sé fagnaðarboðskapur frjálslyndum trúmönnum, hefði hann getað komist nær sannleikanum með því, að segja eins og er, að það eru kenningar – mannúðina þarf ekki að efast – nútímans, sem virðist vera og er sennilega fagnaðarboðskapur þeirra manna, er engu trúa, nema á mátt sinn og megin, vitsmuni sína og veraldargæði. Það getur einnig verið fagnaðarboðskapur fyrir þá, en eigi aðra. Það „harma" flestir, en trúin segir: „Gjöri hver að gefa sig guði drottni allra!"

Þá er það útvarpið sjálft, leiksýningarnar, sumar, sem setja „svip" sinn á trúarlíf vort, hinn sama fagnaðarboðskap nútímans – ekki kristindómsins – því veggir útvarpssalsins bergmála blótsyrðin um land allt. T t.d. var „Afbrotamaðurinn" er þar var leikinn eitt hið óþrifalegasta illmeti er þar hefir í borð verið borið, og þykir það lítt samandi menningarstofnun þeirri, sem útvarpið er ætlað að vera og á að vera, að flytja annan eins þvætting, sem leikrit þetta. (T 1. apríl)

Þá munu menn seint gleyma leikritinu „Stundum og stundum ekki", eins og það var sýnt við síðustu undirbúningssýningu – en síðar sýnt guðrækni – fyrir nokkrum árum. Þannig mætti lengi telja og síst betra og skal nú staðar numið með það.

T – sá tími er nú liðinn –

En nú leyfi ég mér að spyrja: Eru kenningar nútímans í nokkru betri eða fjarri hvað „svipinn" áhrærir — um sjónina, reynsluna þarf ekki að ræða — en sú þann, er á kenningum hinn sanna fagnaðarboðskapar kristindómsins var og ég lýsti í upphafi þessa máls? Um þetta mætti segja, að ég hefði litla þekkingu á þessu til að bera og kann það satt að vera, en ég ætti þó að hafa nokkra reynslu í því, eftir sem yfir 60 ára þjónustu og daglegum kirkjugöngum. Látum það eiga sig, en nú vil ég spyrja: Er það undan rótum „fagnaðarboðskapar nútímans," sem ég hefi áður lýst, runnið, að ástand barna og unglinga hér: [illegible] sem raun ber vitni um? Eða eiga skólarnir sök á því? Þótt ég þykist einnig geta svarað þessu frá mínu sjónarmiði, reynslu minni og þekkingu, ætla ég ekki að gjöra það að þessu sinni; hinsvegar vil ég benda á hinar fjölmörgu og sorglegu skýrslur lögreglunnar, er Barnaverndarnefndinni berast nær daglega og flestar fjalla um ýmiskonar afbrot barna í skólaaldri. Hvaðan er illgresi þetta komið inn í saklausar barnssálirnar? Það sé fjarri mér að halda því fram, að kennarar skólanna, yfirleitt, hafi neitt ljótt fyrir börnunum, en hræddur er ég um, að margir þeirra vanræki það mjög, að aðvara börnin, að brýna fyrir þeim trúrækni og gott siðferði, að þeir láti það um of afskiptalaust, hvernig börnin umgangast, bæði sjálfa (kennara sína) hálfbræður sína og hálfsystur. Ég gæti bent á þó nokkur dæmi þess, að frá skólunum bera börnin inn og eigi allfá, [illegible] út! líf sitt og annara barna: Óhlýðni, [illegible] að iðka lestur góðra bóka o.s.frv. virðingarleysi fyrir velsæmandi siðferði, en einkum þó [illegible] hvorki heimilin né skólarnir fái miklu umþokað til góðs í þessum

Ég get hugsað mér, að [illegible] er mér létt kennurum. Eitthvað er að, og ég tel hina [illegible] efnum, en hvað þeir gjöra í þessa átt, er mér [illegible] foreldrar og kennarar séu vel á verði með nokkru nauðsyn á, að hinir eldri, menn og konur, foreldrar og kennarar séu vel á verði með uppeldi hinnar uppvaxandi æsku í landinu. — Ég hefi bent á þetta áður (útvarpserindi um [illegible] 1935), hvernig mér virtist ástandið vera þá, hvaða ráð væri til úrbóta, og útvarpsráðið [illegible] síðan með mínum [illegible] nauðsyn fyrir það til [illegible] og hefi ég [illegible] þess átt að koma því fram [illegible] í þessa átt, hvorki til né frá. Hinsvegar er ýmislegt það, er ég benti á í áðurnefndum erindum, að þrátt fyrir [illegible] komið til framkvæmda og má ég vel við það una, þótt komið hefði ég, að þessar [illegible] síðan, og má vel vera, að „Kross" hafi átt einhvern þátt í því.

Reykjavík, 29. maí 1944.

[illegible signature]

Viðauki:

Eitt hið alvarlegasta og um leið skaðlegasta í kristindómi vorum í landi hér nú á tímum tel ég vanrækslu þá sem almenningur og einkum ungmenni landsins sýna í því, að sækja guðsþjónustur og hlýða á flutning guðsorða í kirkjum og heimahúsum. Þessu næst er það engu síður athugavert mjög og skaðlegt, að hin vitjun(um en) prestanna er mjög að falla eða fer að leggjast niður með öðru. Eg hefi hér að framan minnst á gagnsemi þeirra og góðan árangur og ég er sannfærður um, að hvorttveggja þetta var mikilsvert fyrir trúarlíf landsmanna og siðferði þeirra.

Húslestrarnir og húsvitjanir prestanna mega ekki leggjast niður!

Hvað er auðveldara við að fást en óskemmda og óspillta barnssálina? Hvað hefir meiri áhrif á hana en hátíðlegar bendingar móðurinnar, er hún lætur barn sitt standa við kné sér og lýsir fyrir því dásemdum guðlegrar forsjónar, opnar henni og [illegible]; þegar móðirin leggur höfuð barns síns að brjósti sér og kennir því hin gullvægu sannleiksorð (or) sálma og versa [illegible] Hallgríms Péturssonar? (hafa að flytja?) Þessu þarf eigi að lýsa: Reynsla liðinna kynslóða sýnir, að betri af[illegible] fengið barni sínu sem veganesti þegar í ~~[illegible]~~ getur engin móðir, faðir eða vinur fengið barni sínu sem veganesti þegar í barnsdómsstríði þess, er það leggur út á lífsbraut sína, hvort sem hún verður ljúf og fögur eða þyrnum stráð andstreymis og sorgar. Hvernig sem með þetta fer, eiga allir menn, fyrr eða síðar það fyrir höndum að heyja stríð sitt við hina „hinnstu neyð“ (sbr. 432. sálmur í Sálmabókinni). Hvað er einmitt góði vanda þá hendi nærri en það, að mega halla sér — á síðustu angistarstundum lífs síns — og höfði sínu í drottins skaut? Trúartraustið og bænin verður þá sem einasta hjálpin, eina gæðin, sem unnt er að öðlast. —

Að lokum vil ég benda á nokkur orð úr fermingarsálminum, nr. 576; það eru alvarleg orð og öllum holt að skilja.

Gætið barnanna! Leiðið þau til ennmeiri fullkomnunar og þroska á